

Nr 174.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående vissa ändringar i gällande avlöningsreglementen för nyreglerade verk; given Stockholms slott den 6 mars 1936.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Ernst Wigforss.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 6 mars 1936.

N ä r v a r a n d e:

Statsministern HANSSON, statsråden UNDÉN, SCHLYTER, WIGFORSS, LEVINSON, VENNERSTRÖM, LEO, ENGBERG, EKMAN, SKÖLD.

Efter gemensam beredning med cheferna för social-, kommunikations-, jordbruks- och handelsdepartementen anmäler chefen för finansdepartementet, statsrådet Wigforss, av befolkningskommissionen väckt fråga om vissa ändringar i gällande avlöningsbestämmelser för nyreglerade verk, avseende kvinnliga befattningshavares tjänstgörings- och avlöningsförhållanden. Departementschefen anför därvid följande:

I 4 § avlöningsreglementet den 22 juni 1921 (nr 451, jfr 1925 nr 270) för befattningshavare vid statsdepartement och vissa andra verk, tillhörande

Bihang till riksdagens protokoll 1936. 1 saml. Nr 174.

den civila statsförvaltningen (i det följande benämnt »allmänna civilförvaltningens avlöningsreglemente»), stadgas följande:

»Kvinnlig innehavare av ordinarie befattning vare, därest hon har vårdnad om barn under 15 år, skyldig att ställa sig till efterrättelse de föreskrifter i fråga om fullständig eller partiell tjänstledighet, som vederbörande myndighet eller, där denna saknar behörighet att meddela tjänstledigheten, Kungl. Maj:t med hänsyn till befattningens behöriga upprätthållande finner nödigt meddela.»

Motsvarande föreskrift återfinnes såsom 4 § i ett vart av avlöningsreglementena den 19 juni 1919 (nr 343) för tjänstemän vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk, den 9 juni 1922 (nr 379) för befattningshavare vid lots- och fyrstaten, den 21 maj 1926 (nr 177) för förste provinsialläkare och provinsialläkare samt den 15 juni 1934 (nr 303) för tjänstemän vid domänverket.

I 16 § 1 mom. allmänna civilförvaltningens avlöningsreglemente stadgas att tjänsteman, därest han av behörigen styrkt sjukdom — såvitt fråga icke är om sjukdom till följd av olycksfall i tjänsten — hindras att tjänstgöra, äger åtnjuta oavkortad lön jämte, i förekommande fall, kallortstillägg under högst så lång tid av ett och samma kalenderår, att ledigheten för sjukdom tillika med semester eller därmed jämförlig ledighet icke överstiger 45 dagar. För tid därutöver skall tjänstemannen, så framt ej Kungl. Maj:t för särskilt fall finner skäl annorlunda medgiva, av lönen avstå ett visst för dag beräknat belopp (s. k. *A-avdrag*).

Vad sålunda stadgats äger enligt sista stycket av samma moment icke tillämpning å sjukdom, som står i samband med havandeskap eller barnsbörd.

Motsvarande föreskrifter återfinnas under 17 § 1 mom. i kommunikationsverkens och domänverkets avlöningsreglementen, under 14 § 1 mom. i lots- och fyrstatens avlöningsreglemente samt under 13 § 1 mom. i avlöningsreglementet för förste provinsialläkare och provinsialläkare.

Såsom av det nyss anförda framgår, äga de i avlöningsreglementena meddelade bestämmelserna beträffande avlöning vid sjukdom icke tillämpning å sjukdom, som står i samband med havandeskap eller barnsbörd. För sådan sjukdom hava — med undantag dock för förste provinsialläkare och provinsialläkare — särskilda föreskrifter av Kungl. Maj:t meddelats i tilläggsbestämmelser till vederbörande avlöningsreglementen, därvid stadgats, att kvinnlig befattningshavare skall vid ledighet på grund av behörigen styrkt sjukdom, som står i samband med havandeskap eller barnsbörd, i löneavseende avstå ett visst, likaledes för dag beräknat belopp (s. k. *B-avdrag*).

I tilläggsbestämmelserna till ifrågavarande avlöningsreglementen äro jämväl särskilda föreskrifter meddelade i fråga om avlöning åt kvinnlig befattningshavare under ledighet för havandeskap. I sådant hänseende gäller, att befattningshavaren under en tid av högst tre månader skall vid ledigheten avstå ett visst för dag beräknat belopp (s. k. *C-avdrag*). I den mån ledig-

heten överstiger tre månader, är befattningshavaren skyldig avstå samtliga löneförmåner (s. k. *D-avdrag*).

I fråga om storleken av de olika förberörda tjänstledighetsavdragen gäller, att avdragen utgå efter en progressiv skala med belopp, vilka beträffande A-avdraget utgöra lägst 14 % (1:a löneklassen) och högst 33 % (33:e löneklassen) av lönen å A-ort, exklusive dyrtidstillägg. B-avdraget utgör efter samma beräkningsgrunder lägst 36 % och högst 49 % av lönen och C-avdraget lägst 58 % och högst 65 % av lönen. D-avdraget utgör slutligen, såsom redan angivits, hela lönen jämte förekommande personligt lönetillägg, personlig lönefyllnad och kallortstillägg.

Till närmare belysning av innebörden i sålunda gällande regler må återgivas följande sammanställning, utvisande de olika avdragens storlek för löneklasserna 1—15, i vilka det övervägande flertalet kvinnliga befattningshavare i statens tjänst äro placerade, ävensom grundlönen för dag ($\frac{1}{360}$ av grundlönen å A-ort) i nämnda löneklasser:

Löne- klass	$\frac{1}{360}$ av grund- lönen å A-ort kronor	A- avdrag kronor	B- avdrag kronor	C- avdrag kronor	D- avdrag ¹ kronor	Löne- klass	$\frac{1}{360}$ av grund- lönen å A-ort kronor	A- avdrag kronor	B- avdrag kronor	C- avdrag kronor	D- avdrag ¹ kronor
1	4: 16	0: 60	1: 50	2: 40	4: 16	9	6: 83	1: 40	2: 70	4: 05	6: 83
2	4: 50	0: 70	1: 65	2: 60	4: 50	10	7: 16	1: 50	2: 90	4: 30	7: 16
3	4: 83	0: 80	1: 80	2: 80	4: 83	11	7: 58	1: 65	3: 10	4: 55	7: 58
4	5: 16	0: 90	1: 95	3: —	5: 16	12	8: —	1: 80	3: 30	4: 80	8: —
5	5: 50	1: —	2: 10	3: 20	5: 50	13	8: 50	1: 95	3: 55	5: 10	8: 50
6	5: 83	1: 10	2: 25	3: 40	5: 83	14	9: —	2: 10	3: 80	5: 50	9: —
7	6: 16	1: 20	2: 40	3: 60	6: 16	15	9: 58	2: 30	4: 05	5: 90	9: 58
8	6: 50	1: 80	2: 55	3: 80	6: 50						

¹ Belöpande å grundlönen.

I fråga om befattningshavare, lydande under avlöningsreglementena för lots- och fyrstaten samt för förste provinsialläkare och provinsialläkare, förete tjänstledighetsavdragen i de olika löneklasserna vissa skiljaktigheter i förhållande till vad i det föregående angivits, beroende på olikheter i löneplanernas konstruktion.

Frågan om den gifta kvinnans ställning i statstjänsten har under olika tidskedan bedömts på olika sätt. I stora drag synes utvecklingen kunna karakteriseras sålunda, att staten till en början intog en bestämt avvisande hållning emot gift kvinnas användning över huvud taget i statstjänst, att därefter följde en mellanperiod, under vilken möjlighet för gift kvinna att innehåva dylik tjänst steg för steg öppnades i ökad omfattning, samt att numera i princip gäller, att gift kvinna är likställd med den ogifta i fråga om behö-

righet att innehava statstjänst och annat allmänt uppdrag. Sålunda göres i 1923 års behörighetslag icke någon åtskillnad mellan gift och ogift kvinna.

Men har alltså själva principen om likställdhet numera vunnit statsmakternas godkännande, kvarstå dock i avlöningsförfattningarna vissa stadganden, som speciellt taga sikte på gifta kvinnor och vilka varit avsedda att giva staten som arbetsgivare ett medel till minskning av de olägenheter ur tjänstesynpunkt, som anställning av gift kvinna befarats kunna medföra. Hit höra den i det föregående berörda undantagsbestämmelsen om skyldighet för kvinnlig befattningshavare med vårdnad om barn under 15 år att ställa sig till efter rättelse de föreskrifter i fråga om fullständig eller partiell tjänstledighet, som vederbörande myndighet kan finna nödigt meddela, ävensom undantagsbestämmelsen beträffande sjukdom, som står i samband med havandeskap eller barnsbörd.

I skrivelse den 15 november 1935 har *befolkningskommissionen* föreslagit, att nyssnämnda undantagsbestämmelser i avlöningsreglementena skulle upphävas. Tillika har kommissionen framlagt förslag angående bättre avlöningsförmåner åt kvinnlig befattningshavare under ledighet för havandeskap.

Häröver hava infordrade utlåtanden avgivits av riksförsäkringsanstalten den 10 januari, järnvägsstyrelsen den 11 januari, telegrafstyrelsen den 16 januari, generalpoststyrelsen den 17 januari, medicinalstyrelsen den 17 januari, kommunikationsverkens lönenämnd den 18 januari, pensionsstyrelsen den 21 januari, domänstyrelsen den 21 januari, vattenfallsstyrelsen den 22 januari, allmänna civilförvaltningens lönenämnd den 22 januari, statskontoret den 25 januari samt socialstyrelsen den 31 januari 1936.

Jag övergår nu att redogöra för innehållet i kommissionens skrivelse samt de avgivna utlåtandena.

Borttagande av bestämmelserna om tvångsvis meddelad tjänstledighet. Vad först angår frågan om skyldighet för kvinnlig befattningshavare, vilken har vårdnad om minderårigt barn, att ställa sig till efter rättelse de föreskrifter i fråga om fullständig eller partiell tjänstledighet, som vederbörande myndighet kan finna nödigt meddela, har befolkningskommissionen meddelat, att kommissionen avlåt tit skrivelser till generalpoststyrelsen, telegrafstyrelsen, pensionsstyrelsen, riksförsäkringsanstalten, generaltullstyrelsen och riksräkenskapsverket med förfrågan *dels* om och i vad mån restriktiva åtgärder beträffande kvinnliga befattningshavare med vårdnad om barn vidtagits inom respektive verks förvaltningsområden med stöd av 4 § i vederbörande avlöningsreglemente, *dels* huruvida vederbörande verks styrelse ansåge paragrafens bibehållande vara motiverat av något statens intresse.

Av myndigheternas svar å denna förfrågan inhämtas följande.

Generalpoststyrelsen meddelar, att inom postverket hittills icke uppstått något behov av restriktiva åtgärder i berört hänseende och att sådana åtgärder alltså ej heller vidtagits. Efter den erfarenhet, som sålunda vunnits, hade

styrelsen intet stöd för den uppfattningen, att bibehållandet av 4 § avlöningsreglementet vore av behovet påkallat.

Telegrafstyrelsen framhåller, att restriktiva åtgärder av det slag, som i 4 § avsåges, inom telegrafverket vidtagits endast i ett fall och då i fullt samförstånd med vederbörande befattningshavare. Paragrafen i fråga kunde sålunda icke sägas hava varit direkt behöflig för telegrafverkets vidkommande. Den föreliggande frågan kunde emellertid betraktas även ur en annan synpunkt. De gifta kvinnliga tjänstemännen vid telegrafverket begärde i stor utsträckning tjänstledighet under längre tidsperioder med återopande av vårdnaden om barn, och styrelsen hade plägat bevilja dylika ledigheter i all den omfattning, som tillgången på vikariatspersonal medgivit, varvid styrelsen funnit stöd härför i den omhandlade 4 § i avlöningsreglementet. Förefintligheten av denna paragraf kunde sålunda sägas hava för styrelsen underlättat beviljandet av sådana ledigheter av nu ifrågavarande slag, som av humanitära skäl ansetts böra komma till stånd. Borttoges paragrafen i fråga utan att ersättas av annan föreskrift, som reglerade hithörande förhållanden, så kunde det befaras, att vårdnaden om barn ånyo komme att betraktas såsom statsintresset så ovidkommande, att hänsyn icke längre kunde tagas till mödrarnas speciella behov av ledighet under barnens tidigaste år. För de kvinnliga tjänstemännen kunde detta icke innebära någon fördel. Uteslutet vore icke heller, att en kvinnlig tjänsteman, som förvägrades begärd ledighet för övervakande av barnens fostran under de spädare åren, finge sitt intresse så splittrat mellan tjänsten och hemmet, att såväl hon själv som tjänsten bleve lidande härpå.

Styrelsen ville med det sagda hava framhållit, att oavsett om paragrafen i fråga borttoges eller ej, det i varje fall bleve i praktiken ogörligt att beträffande kvinnliga tjänstemän med vårdnad om barn tillämpa de mera restriktiva principer i fråga om tjänstledighets beviljande, som måste gälla beträffande tjänstemän i allmänhet. Det ginge nämligen icke att på detta område bortse från de sociala och humanitära synpunkterna. En kvinnlig tjänsteman med barn i späd ålder måste alltid i detta liksom i vissa andra hänseenden givas en särställning. Den omfattande erfarenhet, som styrelsen under årens lopp förvärvat på förevarande område, vederlade allt tal om att vårdnaden om barnen vore den kvinnliga tjänstemannen-moderns ensak, som icke komme tjänsten vid. Så gott som dagligen måste hänsyn i tjänsten tagas till hithörande förhållanden. Vederbörande verksstyrelser borde därför alltjämt förbehållas rätt att taga den hänsyn till de här avsedda tjänstemännens särägna förhållanden, som läte sig förena med tjänstens intressen.

Pensionsstyrelsen, som icke inom sitt förvaltningsområde med stöd av 4 § avlöningsreglementet vidtagit några restriktiva åtgärder beträffande kvinnliga befattningshavare med vårdnad om barn, finner paragrafens bibehållande näppeligen vara motiverat av något statens intresse.

Även *riksförsäkringsanstalten* upplyser, att restriktiva åtgärder av här åsyftat slag icke vidtagits inom anstalten. Däremot hade anstalten i många fall på framställning beviljat kvinnlig befattningshavare tjänstledighet någon del av dagen, vanligen en timme, för vård av spätt barn. Därvid hade befattningshavaren haft att avstå så stor del av sin avlöning, som motsvarade tiden för ledigheten. Under förutsättning att möjlighet till beviljande av sådan ledighet fortfarande komme att finnas, syntes paragrafens bibehållande knappast vara motiverat av något statens intresse.

Generaltullstyrelsen meddelar, att de ifrågavarande bestämmelserna, såvitt kunnat utrönas, hittills icke i något fall kommit till tillämpning vid tullverket. Såsom ett medel till förebyggande av ett alltför påtagligt eftersättande av statsverkets rätt att av befattningshavaren utfå med tjänsten

förbunden arbetsprestation måste dock enbart förekomsten av berörda bestämmelser anses äga ett visst värde. Styrelsen ville därför för sin del tillstyrka bibehållandet av stadgandena i förevarande författningsrum.

Slutligen har *riksräkenskapsverket* meddelat, att icke heller detta ämbetsverk inom sitt förvaltningsområde vidtagit några restriktiva åtgärder beträffande kvinnliga befattningshavare med vårdnad om barn. Däremot hade ämbetsverket städse bifallit av kvinnlig befattningshavare frivilligt gjord ansökan att för fullgörande av henne åliggande vårdnadsplikt mot minderåriga barn erhålla partiell tjänstledighet.

Beträffande spörsmålet, huruvida paragrafens bibehållande kunde anses motiverat av något statens intresse, hade riksräkenskapsverket tidigare haft anledning att yttra sig. Sålunda hade ämbetsverket i skrivelse till 1928 års lönekommitté den 24 december 1928 angående revision av gällande avlöningsförfattningar m. m. beträffande 4 § avlöningsreglementet framhållit, att det torde möta betydande svårigheter att förläna ifrågavarande stadgande effektivitet. På grund härav och med hänsyn till den erfarenhet, som riksräkenskapsverket vunnit rörande gifta kvinnors arbete i statstjänst i allmänhet, ifrågasatte ämbetsverket, huruvida icke den lämpligaste lösningen vore att generellt begränsa tjänstgöringstiden för dylika befattningshavare till halvtid. I sitt utlåtande den 23 september 1930 över nämnda lönekommittés betänkande med förslag till allmänt avlöningsreglemente hade ämbetsverket, i anledning av vad under 17 § 2 mom. föreslagits, anfört, att bestämmelsen att kvinnlig tjänsteman, som hade vårdnad om barn under 15 år, vore skyldig underkasta sig inskränkning i tjänstgöringstiden väsentligen torde vara en död bokstav. Det ställde sig givetvis synnerligen svårt — i regel omöjligt — för vederbörande verksam myndighet att konstatera, när befattningshavarens familjeförhållanden vore sådana, att viss avstängning från tjänstgöringen borde äga rum. Ur förvaltningssynpunkt vore det vida bättre, om en generell föreskrift meddelades av innehåll att för kvinnlig tjänsteman, som hade barn under 7 år — skolålderns inträde i allmänhet — tjänstgöringstiden och därmed avlöningen nedsattes till hälften av den normala.

Riksräkenskapsverket ville såsom svar å befolkningskommissionens förfrågan meddela, att ämbetsverket i förevarande spörsmål alltså hyste den uppfattning, som kommit till uttryck i ämbetsverkets båda nu berörda yttranden.

För egen del har *befolkningskommissionen* i denna fråga anfört följande:

Myndigheternas yttranden giva vid handen, att 4 § avlöningsreglementet inom de av undersökningen berörda delarna av civilförvaltningen icke i något fall tillämpats på det sätt och i den anda, som förutsattes vid bestämmelsens tillkomst. Där inskränkning i tjänstgöringen ägt rum för kvinnlig befattningshavare med vårdnad om barn under 15 år, synes denna inskränkning till huvudsaklig del ha varit betingad icke av statens intresse att förläna full effektivitet åt tjänstgöringen utan av vederbörande befattningshavares eget intresse att kunna ägna större tid åt hemmet och barnen. Att paragrafen sålunda, på sätt särskilt understrykes i telegrafstyrelsens yttrande, fått tjäna som indirekt stöd för en av humanitära skäl betingad personalpolitik kan dock knappast motivera dess bibehållande, enär en dylik tolkning av de nämnda bestämmelsernas innebörd torde få anses stridande mot den av statsmakterna vedertagna tolkningen, enligt vilken 4 § tillkommit uteslutande för att främja ett *statens* intresse.

Alldenstund statsintresset, såvitt nu kunnat utrönas, hittills icke krävt

bestämmelsernas tillämpning, torde fullgoda skäl föreligga att låta 4 § utgå ur avlöningsreglementet. Beträffande spørsmålet, huruvida paragrafen ifråga bör, på sätt föreslagits av riksräkenskapsverket, ersättas med en föreskrift av innehåll att för kvinnlig tjänsteman, som har barn under 7 år, tjänstgöringstiden och därmed avlöningen nedsättes till hälften av den normala, torde till en början få erinras, att ett liknande förslag varit föremål för behandling av 1928 års lönekommitté men av denna kommitté avvisats. Därtill kommer, att — oavsett de invändningar av principiell natur, vilka kunna riktas mot de av riksräkenskapsverket föreslagna åtgärderna — starka tvivel måste uppstå om deras praktiska genomförbarhet.

Under åberopande av det anförda föreslås sålunda, att 4 § avlöningsreglementet utgår utan att ersättas av någon annan speciellt för kvinnliga befattningshavare med vårdnad om barn avsedd, restriktiv föreskrift. Kommissionen vill emellertid i detta sammanhang erinra om möjligheterna att i särskilda fall genom ändring av tjänstgöringsförhållandena bevilja befattningshavare, som så önskar, partiell tjänstledighet. I anledning av vad telegrafstyrelsen i sitt yttrande framhållit vill kommissionen särskilt betona, att kommissionen utgår från att vederbörande myndigheter icke skola efter paragrafens borttagande intaga en annan och strängare hållning vid prövning av sådana ansökningar från kvinnliga befattningshavare, som avse ledighet för fullgörande av vårdnadsplikt gentemot minderåriga barn.

I de avgivna utlåtandena har kommissionens förslag i förevarande del tillstyrkts av riksförsäkringsanstalten, järnvägsstyrelsen, generalpoststyrelsen, pensionsstyrelsen, vattenfallsstyrelsen samt socialstyrelsen.

Statskontoret har framhållit, att även om bestämmelsen om skyldighet för kvinnlig befattningshavare med vårdnad om barn under 15 år att efter vederbörande myndighets bestämmande underkasta sig inskränkning i sin tjänstgöring icke kommit i tillämpning för det ändamål, som därmed avsetts, detta i och för sig icke behövde innebära, att bestämmelsen saknat betydelse ur statsintressets synpunkt med avseende å sådana befattningshavares tjänstgöringsförhållanden. Vetskapen om att möjlighet förelegat för verkmyndigheten att meddela särskilda föreskrifter rörande tjänstgöringens omfattning kunde nämligen, fortsätter ämbetsverket, hava bidragit till att en reglering i förevarande avseende kunnat ske i samförstånd mellan ämbetsverken och tjänstemännen. Statskontoret har emellertid funnit bestämmelsen icke vara av den betydelse, att anledning föreläge att motsätta sig dess upphävande, därest de befolkningspolitiska och familjesociala strävanden, som befolkningskommissionen sökte tillvarataga, härigenom kunde tjänas. Dock ifrågasätter statskontoret, att genomförandet av förslaget skulle få anstå i avvaktan på den översyn av avlöningsbestämmelserna för nyreglerade befattningar, som inom nära tid vore att förvänta.

I avstyrkande riktning uttala sig telegrafstyrelsen, medicinalstyrelsen, kommunikationsverkens lönenämnd, domänstyrelsen samt allmänna civilförvaltningens lönenämnd.

Telegrafstyrelsen hänvisar till vad styrelsen anført i sin skrivelse till befolkningskommissionen i samma fråga.

Medicinalstyrelsen har anført huvudsakligen följande:

Såvitt för styrelsen är bekant, har i det fåtal fall, då ifrågavarande bestämmelse tillämpats, tillämpningen icke påkallats av några statliga intressen utan av de kvinnliga befattningshavare, vilka funnit det vara fördelaktigt att med stöd av denna bestämmelse kunna erhålla avkortad tjänstgöringstid. Sådan avkortning av tjänstgöringstiden kan visserligen beredas i den ordning, som anges i 18 § av reglementet, men då det torde kunna befaras, att myndigheterna äro benägna för en restriktiv tillämpning av densamma, synes den positiva föreskriften i 4 § innebära en fördel i stället för en nackdel för de kvinnliga befattningshavarnas vidkommande och för dem medföra viss ökad möjlighet att erhålla en avkortning av tjänstgöringstiden, som i många fall kan vara behöflig. Styrelsen, som ur statlig arbetsgivar-synpunkt finner bestämmelsen i 4 § obehöflig, anser sig därför böra ifrågasätta, om densamma icke bör bibehållas i de kvinnliga befattningshavarnas intresse, ehuru med därav betingad omformulering, varvid styrelsen förutsätter, att densamma, såsom hittills torde hava varit fallet, tillämpas endast på framställning av vederbörande befattningshavare.

Kommunikationsverkens lönenämnd framhåller bland annat följande:

Ett borttagande av ifrågavarande paragraf ur vederbörande avlöningsreglementen kan befaras medföra, att ämbetsverk och myndigheter i förekommande fall icke såge sig i stånd att ålägga en kvinnlig befattningshavare med vårdnad om minderårigt barn tjänstledighet i det fall, att tjänstens krav det oundgängligen fordrade, om detta måste ske mot befattningshavarens egen önskan. Å andra sidan synes det ej heller uteslutet, att en myndighet funne sig till följd av den vidtagna författningsändringen sakna befogenhet att medgiva ledighet åt en kvinnlig befattningshavare, som för fullgörande av vårdnadsplikten funne sig därav vara i behov och för den skull gjorde framställning om ledighet. Ett slopande av paragrafen bör för den skull icke komma ifråga, utan att i dess ställe vissa bestämmelser på området meddelades vare sig genom komplettering av vederbörande verks instruktioner eller i annan ordning. Att på ett med hänsyn till såväl verkens som vederbörande befattningshavares intressen fullt tillfredsställande sätt reglera hithörande förhållanden torde emellertid erbjuda betydande svårigheter. I betraktande härav och då, enligt vad nyss anförts, erfarenheten icke givit vid handen, att bestämmelserna i 4 § av avlöningsreglementena vid de nyreglerade verken varit ägnade att motverka de intressen, befolkningskommissionen har att företräda, är nämnden av den uppfattningen, att tillräcklig anledning icke förefinnes för paragrafens upphävande. I varje fall synes det nämnden lämpligt, att med prövningen av denna fråga får anstå till den förestående allmänna revisionen av gällande avlöningsförfattningar.

Domänstyrelsen har gentemot befolkningskommissionens förevarande förslag yttrat huvudsakligen följande:

Ifrågavarande stadgande har icke hittills behövt tillämpas inom domänverket. Enligt i remisshandlingarna återgivna yttranden från andra myndigheter synes det i allmänhet kunna förutsättas, att humanitära och familjesociala synpunkter beträffande tjänstgöringen för kvinnliga befattningshavare med vårdnad om barn hittills blivit väl tillgodosedda även med nu gällande bestämmelser. Ett upphävande av stadgandet torde sålunda knappast få anses ha den förbättrande innebörd, som befolkningskommissionen synes vilja tillmäta en sådan åtgärd. Å andra sidan anser styrelsen förekomsten av bestämmelsen kunna vara av betydelse såsom ägnad att motverka ett åsidosättande av det statens intresse av befattningars behöriga uppehållande, vilket dock alltid bör tillvaratagas. Vid övervägande av skälen för och emot

ett bibehållande av stadgandet i 4 § avlöningsreglementet kan styrelsen förty icke finna den omständigheten, att olägenheter för de kvinnliga befattningshavarna av stadgandets förekomst icke påvisats, utgöra skäl för dess upphävande, då samma statens intresse fortfarande förefinnes, som på sin tid motiverade stadgandets tillkomst. Styrelsen anser därför, att 4 § avlöningsreglementet bör bibehållas.

Slutligen har *allmänna civilförvaltningens lönenämnd* anfört i huvudsak följande:

Det förhållandet, att bestämmelserna i 4 § av lövningsreglementena vid de nyreglerade verken icke lärer hava vunnit tillämpning i av statsintresset påkallat syfte, synes nämnden icke utan vidare giva anledning till det omdömet, att desamma varit utan betydelse. Därest ifrågavarande paragraf skulle upphävas, torde i allt fall vissa bestämmelser bliva erforderliga för reglerande av tjänsteförhållandena för kvinnlig befattningshavare vid ledighet för vårdnad av minderårigt barn. Såvitt framgår av de anförda ämbetsverkens yttranden, hava bestämmelserna i 4 § avlöningsreglementet icke i något fall tillämpats på det sätt, att desamma förorsakat de kvinnliga befattningshavarna svårigheter eller hinder i statstjänstens utövande. Vid sådant förhållande anser lönenämnden, att tillräcklig anledning icke förefinnes för paragrafens upphävande. Spörsmålet härom torde enligt lönenämndens mening utan olägenhet kunna anstå till den bebadade allmänna revisionen av gällande avlövningsreglementen.

En av lönenämndens ledamöter, kansliskrivaren *Berta Kóersner*, har förordat bifall till befolkningskommissionens ifrågavarande förslag.

Då förslag om införande i allmänna civilförvaltningens avlövningsreglemente av nu ifrågavarande föreskrift framlades i statsverkspropositionen till 1925 års riksdag, framhöll föredragande departementschefen, statsrådet Thorsson, bland annat, att det nya stadgandet icke finge anses giva vederbörande befattningshavare någon rätt att erhålla tjänstledighet, därest den i stadgandet givna förutsättningen vore för handen, utan att detsamma borde handhas uteslutande med hänsyn till och i sträng överensstämmelse med vad statens egna intressen krävde. Stadgandets avfattning synes ej heller lämna rum för annan tolkning. Härav följer, att bestämmelsen icke bör kunna åberopas såsom stöd för beviljande av tjänstledighet åt kvinnlig befattningshavare, som har vårdnad om minderårigt barn, då dylik ledighet icke anses vara påkallad med hänsyn till tjänstens behöriga upprätthållande. För beviljandet av ledighet enbart i befattningshavarens intresse saknar stadgandet enligt min uppfattning all betydelse. Å andra sidan är det uppenbart, att föreskriften ifråga kan anses utgöra ett särskilt stöd vid beviljande av sökt ledighet i fall, då den i stadgandet berörda förutsättningen är för handen, därest nämligen ledigheten befinnes påkallad icke blott i befattningshavarens enskilda intresse utan även ur tjänstesynpunkt. Tillräckliga skäl att av denna anledning bibehålla bestämmelsen synes emellertid icke förefinnas. Det torde nämligen utan vidare vara klart att, även om föreskriften upphäves, begärd ledighet alltjämt kan och bör beviljas i de fall, då tjänstens krav gör sådan ledighet önskvärd. Härvid kan, såsom befolkningskommissionen framhållit, även

*Departements-
chefen.*

partiell ledighet beredas vederbörande befattningshavare. Stadgandets upphävande bör alltså icke, såvitt jag kan finna, medföra någon minskning i myndigheternas befogenhet att medgiva ledighet åt kvinnlig befattningshavare, som för fullgörande av vårdnadsplikten finner sig vara i behov därav, eller i vederbörande befattningshavares möjlighet att erhålla avkortning i tjänstgöringstiden. Lika med befolkningskommissionen utgår jag i stället från, att myndigheterna, därest ifrågavarande bestämmelse borttages, icke skola intaga en annan och strängare hållning än hittills vid prövning av sådana ansökningar från kvinnliga befattningshavare, som avse ledighet för fullgörande av vårdnadsplikt gentemot minderårigt barn.

Huruvida särskilda föreskrifter böra meddelas för reglerande av tjänsteförhållandena för kvinnlig befattningshavare vid ledighet för vårdnad av minderårigt barn, är en annan fråga, som i vissa yttranden berörts. Några närmare bestämmelser härutinnan finnas icke för närvarande. För min del anser jag detta spörsmål böra upptagas till bedömande vid den översyn av gällande avlöningsbestämmelser, som inom kort torde böra igångsättas. Att i avbidan härpå uppskjuta prövningen av frågan om bibehållande eller upphävande av bestämmelserna i 4 § av avlöningsreglementena synes dock icke erforderligt.

Med hänsyn till vad sålunda anförts torde befolkningskommissionens förslag i nu förevarande del böra bedömas uteslutande ur den synpunkten, huruvida bibehållandet av skyldighet för kvinnlig befattningshavare med vårdnadsplikt att ställa sig till efterrättelse mot hennes vilja meddelade föreskrifter i fråga om tjänstledighet kan anses påkallat med hänsyn till statens intresse av att befattningarnas behöriga upprätthållande icke åsidosättes. Den erfarenhet, som hittills vunnits, tyder icke på att detta skulle vara fallet. Möjligt är visserligen att, såsom statskontoret antytt, stadgandet ifråga indirekt haft betydelse såtillvida, att vetskaper om verksmyndighetens rätt att meddela särskilda föreskrifter angående tjänstgöringens omfattning underlättat en uppgörelse i samförstånd mellan verket och befattningshavaren. Även om så skulle vara förhållandet, bör dock härav ej utan vidare följa, att stadgandet bör bibehållas. Enligt min mening bör nämligen ifrågavarande spörsmål icke av staten ensidigt betraktas ur tjänstenyttans synpunkt, utan hänsyn måste också tagas till nuvarande befolkningspolitiska och familjesociala strävanden. Ehuru stadgandets betydelse i dessa hänseenden ej torde böra överskattas, synes det dock stå i god överensstämmelse med nämnda strävanden, att staten såsom arbetsgivare icke undandrager sig att bära sin del av de olägenheter, som möjligen ur arbetssynpunkt kunna följa av att kvinnlig arbetskraft har vårdnad om minderårigt barn.

Jag anser mig alltså böra tillstyrka, att förevarande mot de kvinnliga befattningshavarna riktade undantagsstadgande nu utgår ur ifrågavarande avlöningsreglementen.

Avlöning under sjukdom, som står i samband med havandeskap eller barnsbörd. Beträffande förslaget om upphävande av den i förevarande av-

löningsreglementen intagna undantagsbestämmelsen beträffande sjukdom, som står i samband med havandeskap eller barnsbörd, har befolkningskommissionen erinrat, att 1928 års lönekommitté i sitt betänkande med förslag till allmänt avlöningsreglemente (statens offentliga utredningar 1930: 17) förklarar sig anse, att tjänstledighet för sjukdom, som står i samband med havandeskap eller barnsbörd, borde i avdragshänseende likställas med annan sjukledighet och icke som nu föranleda stränga avdrag. Det syntes nämligen lönekommittén knappast befogat eller ens logiskt försvarbart att göra tjänstledighetsavdraget beroende av sjukdomens art i ett fall men icke taga någon hänsyn därtill i andra. Enligt kommitténs förslag skulle tjänsteman sålunda vid tjänstledighet på grund av behörigen styrkt sjukdom vidkännas samma avdrag (A-avdrag) å lönen, oavsett ledighetens längd eller sjukdomens orsak.

Befolkningskommissionen har vidare framhållit, att det av lönekommittén framställda förslaget att i avdragshänseende likställa tjänstledighet för sjukdom, som står i samband med havandeskap, med annan sjukledighet i samtliga över kommittébetänkandet avgivna yttranden lämnats utan erinran.

Befolkningskommissionen fortsätter härefter:

Även vissa praktiska synpunkter förtjäna i detta sammanhang beaktande. Erfarenheten ger vid handen, att svårigheter i vissa fall föreligga att med bestämdhet avgöra, huruvida samband råder mellan havandeskap och viss därunder inträffande sjukdom. Såsom exempel härå må anföras ett inom ett centralt ämbetsverk inträffat fall, då revisionen hos ämbetsverket framställt anmärkning mot att sjukavlöning tillerkänts en kvinnlig befattningshavare under ledighet för sjukdom, som syntes äga samband med havandeskap. Med anledning av anmärkningen införskaffades nya intyg från vederbörande läkare, i vilka intyg förklarades, att sjukdomen (muskelsvulst å livmodern) ej vore förorsakad av grossessen utan vore att uppfatta som en självständig sjukdom, som endast till tiden sammanföll med grossessen. Även medicinalstyrelsens utlåtande i saken inhämtades. Sedan medicinalstyrelsen fått mottaga ytterligare upplysningar dels från vederbörande läkare, dels ock av den ifrågavarande kvinnliga befattningshavaren samt en medlem av styrelsens vetenskapliga råd, meddelade styrelsen, att det enligt dess mening icke kunde med bestämdhet förklaras, att sjukdomstillståndet icke stått i samband med havandeskapet. Efter denna upplysning fastställde verksstyrelsen revisionens anmärkning, men kammarrätten har i anledning av över detta beslut anförda besvär genom utslag den 21 augusti 1935 ogillat revisionens i målet förda talan, enär däri icke visats, att den sjukdom, som föranlett tjänstledigheten, stått i samband med havandeskapet.

Det anförda exemplet torde tydligt ådagalägga vanskligheten i vissa fall att verkställa den gränsdragning mellan olika slag av sjukdom, som ifrågavarande stadgande i avlöningsbestämmelserna förutsätter.

Med hänsyn till vad sålunda förekommit har kommissionen ansett betänkligheter knappast böra möta mot ett upphävande av nu ifrågavarande undantagsbestämmelse.

Kommissionens förslag i denna del har tillstyrkts av *samtliga de i ärendet hörda myndigheterna*. Emellertid har *statskontoret* ifrågasatt, att förslaget genomförande borde anstå i avbidan på blivande översyn av avlöningsbestämmelserna för nyreglerade befattningar.

Medicinalstyrelsen har vitsordat, att gränsdragningen mellan sjukdom, som står i samband med havandeskap eller barnsbörd, och annan sjukdom kan vara synnerligen vanskelig.

Departements-
chefen.

Även jag tillstyrker bifall till befolkningskommissionens ifrågavarande förslag, vilket synes böra genomföras utan avvaktan på en avlöningsrevision.

Avlöning under ledighet för havandeskap. Vidkommande förslaget om bättre avlöningsförmåner åt kvinnlig befattningshavare under ledighet för havandeskap har befolkningskommissionen till en början framhållit, att vissa förslag till ändring av nu gällande bestämmelser tidigare framförts.

Sålunda hade i det betänkande i fråga om revision av gällande avlöningsbestämmelser för statsdepartement m. fl. verk, som den 8 november 1923 avgavs av *särskild sakkunnig inom finansdepartementet* (statens offentliga utredningar 1923:68), föreslagits, att antalet avdragstyper skulle reduceras genom slopande av C-avdraget. Såsom en följd härav skulle enligt förslaget B-avdrag tillämpas vid ledighet för havandeskap. Med hänsyn till den förmån, som skulle beredas befattningshavare vid här avsedd ledighet genom att avdraget stannade vid allenast B-avdrag, syntes den tid, varunder sådant avdrag skulle tillämpas, böra begränsas till två månader.

Vidare hade *1928 års lönekommitté*, som även förordade en minskning av antalet avdragstyper från fyra till tre, ansett, att vid kvinnlig tjänstemans ledighet för havandeskap eller barnsbörd borde tillämpas B-avdrag i stället för C-avdrag under en tid av högst tre månader. I avdragshänseende bleve denna form av ledighet sålunda närmast jämställd med ledighet för svag hälsas vårdande. Kommittén hade tillagt, att den icke funnit tillrädligt att samtidigt med avdragslindringen förkorta tiden för ledigheten mot B-avdrag till två månader, enär tre månaders tjänstledighet vid havandeskap och barnsbörd syntes vara ett absolut minimibehov av ledighet för flertalet kvinnor. Det syntes icke heller, fortsatte kommittén, vara något verksintresse, att denna ledighet genom skärpta bestämmelser förkortades. För ledighet utöver tre månader skulle emellertid enligt kommitténs förslag den kvinnliga befattningshavaren liksom hittills avstå hela lönen.

För egen del har *befolkningskommissionen* anført:

Befolkningskommissionen finner sig böra upptaga det av 1928 års lönekommitté framlagda förslaget att lindra tjänstledighetsvillkoren vid ledighet för havandeskap och barnsbörd. Hittillsvarande regler torde grunda sig på betraktelsesättet av havandeskap såsom en »enskild angelägenhet», medan ledighetsbehov av ifrågavarande anledning synes vid bestämmande av löneavdragets storlek snarare böra jämföras om icke med sjukdom så i allt fall med ledighet för hälsans vårdande eller för enskild angelägenhet av särskilt ömmande beskaffenhet, i vilka fall s. k. B-avdrag nu tillämpas.

Av de i ärendet hörda myndigheterna hava *riksförsäkringsanstalten, järnvägsstyrelsen, telegrafstyrelsen, generalpoststyrelsen, kommunikationsverkens lönenämnd, pensionsstyrelsen, domänstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, allmänna civilförvaltningens lönenämnd* samt *socialstyrelsen* tillstyrkt kommissionens förslag i förevarande avseende.

Allmänna civilförvaltningens lönenämnd har därvid yttrat huvudsakligen följande:

Lönenämnden anförde i sitt utlåtande över 1928 års lönekommittés betänkande, att nämnden icke hade någon annan erinran att framställa mot förslaget att i stället för C-avdrag vid ledighet under högst tre månader för havandeskap tillämpa B-avdrag, än att det syntes nämnden böra påpekas, att i praktiken en viss ojämnhet i avdragshänseende skulle kunna göra sig gällande. Fall kunde nämligen inträffa, då en kvinnlig befattningshavare, som erhållit ledighet för havandeskap eller barnsbörd mot avstående av B-avdrag, nödgades på grund av sjukdomskomplikationer, som inträtt i samband med havandeskapet eller barnsbörden, förlänga tjänstledigheten utöver den för B-avdrag avsedda maximitiden. Under dylik förlängd tjänstledighet skulle enligt förslaget lön utgå med allenast A-avdrag. Huruvida verklig anledning förefunnes att stadga ett större avdrag under den förstnämnda ledighetstiden än under den sistnämnda, syntes nämnden vara tvivel underkastad, och nämnden ansåge för sin del det vara förtjänt av övervägande, huruvida ej frånvaron från tjänsten för havandeskap eller barnsbörd under en tid av högst 3 månader borde kunna hänföras till sådan ledighet, under vilken allenast A-avdrag borde ifrågakomma.

Med framhållande av att vad nämnden sålunda anført torde böra tagas under övervägande vid den förestående revisionen av avlöningsförfattningarna får lönenämnden anføra, att nämnden vill till omedelbart genomförande förordad kommissionens föreliggande förslag om ändring av bestämmelserna angående löneavdrag vid ledighet för havandeskap.

Övriga myndigheter — medicinalstyrelsen och statskontoret — hava i överensstämmelse med den ståndpunkt, som allmänna civilförvaltningens lönenämnd intog i utlåtandet över 1928 års lönekommittés betänkande, förordad, att lön under ledighet av nu ifrågavarande slag skulle utgå med allenast A-avdrag.

Statskontoret anför härvid i huvudsak följande:

Ämbetsverket ifrågasätter, huruvida icke av praktiska skäl tjänstledighetsavdraget borde bestämmas efter enahanda grunder vid ledighet för havandeskap eller barnsbörd samt vid ledighet i anledning av i samband med havandeskap eller barnsbörd stående sjukdom. Då statskontoret funnit övervägande skäl föreligga att i avdragshänseende icke göra skillnad mellan sistnämnda slag av sjukdom och annan sjukdom, skulle i så fall tjänstledighetsavdraget även vid ledighet under högst tre månader för havandeskap eller barnsbörd utgå med de belopp, som i avlöningsreglementena angivits skola avdragas vid tjänstledighet för sjukdom (A-avdrag). Den merkostnad, som härigenom skulle åsamkas statsverket, lär bli så pass obetydlig, att det synes statskontoret kunna tagas under övervägande, om icke densamma skulle uppvägas av de fördelar i fråga om tillämpningen, vilka skulle vinnas genom en sådan enhetlighet.

Emellertid anser statskontoret, att förslagets genomförande bör anstå i avbidan på blivande översyn av gällande avlöningsbestämmelser för nyreglerade befattningar.

Medicinalstyrelsen har anført följande:

I fråga om kommissionens förslag att vid ledighet för havandeskap under högst tre månader skall tillämpas B-avdrag i stället för C-avdrag får styrelsen anføra, att behov av ledighet får i regel anses föreligga dels under en tid av omkring sex veckor före förlossningen och dels, under förutsättning att modern själv ammar sitt barn, under en tid av omkring tre månader efter för-

lossningen. Då det får anses påkallat, att kvinnliga befattningshavare må vid havandeskap och barnsbörd kunna beredas tillfälle till ledighet i erforderlig utsträckning, anser sig styrelsen böra *dels* föreslå, att ledighet må kunna beviljas sådan befattningshavare för havandeskap under högst fyrtiofem dagar samt för barnsbörd och spädbarnsvård under högst tre månader, *dels ock* ifrågasätta, att vid dylika ledigheter må tillämpas A-avdrag.

Departements-
chefen.

I likhet med statskontoret och medicinalstyrelsen samt jämväl allmänna civilförvaltningens lönenämnd anser jag goda skäl tala för, att löneavdraget vid ledighet för havandeskap begränsas till A-avdrag, d. v. s. samma avdrag som tillämpas vid sjukdom. Några betänkligheter ur kostnadssynpunkt lära, såsom statskontoret antytt, icke behöva möta mot en dylik ökning av löneförmånen vid ledighet av ifrågavarande anledning. Å andra sidan skulle helt säkert vid genomförandet av detta förslag, som av befolkningspolitiska skäl torde vara värt beaktande, även vinnas icke obetydliga administrativa fördelar. Däremot synes mig vad medicinalstyrelsen förordat i fråga om viss utsträckning av den tid, under vilken lön må åtnjutas vid ledighet för havandeskap, icke böra i detta sammanhang upptagas till prövning; sistnämnda fråga synes lämpligen böra bedömas i samband med förestående revision av avlöningsförfattningarna.

I enlighet härmed tillstyrker jag, att tjänstledighetsavdrag vid ledighet för havandeskap under en tid av högst tre månader må utgå med de belopp, som i avlöningsreglementena angivits skola avdragas vid tjänstledighet för sjukdom (A-avdrag). De ändringar i gällande tilläggsbestämmelser till vederbörande avlöningsreglementen, som härav påkallas, synas emellertid icke böra vidtagas, innan riksdagens beslut angående kvinnlig befattningshavares avlöningsförmåner vid tjänstledighet för sjukdom, som står i samband med havandeskap eller barnsbörd, föreligger. I samband med att jag då ånyo torde få anmäla ifrågavarande spörsmål lärer jag även få upptaga till behandling *dels* de ytterligare ändringar i nämnda tilläggsbestämmelser, till vilka riksdagens beslut må föranleda, *dels ock* de ändringar, som i här förevarande hänseenden böra — såsom en konsekvens av vad nu förordats beträffande ordinarie befattningshavare — vidtagas i gällande avlöningsbestämmelser för icke-ordinarie personal vid nyreglerade verk.

Slutligen må framhållas, att befolkningskommissionen i sin förevarande skrivelse även framlagt förslag till ändringar i vissa vid det statliga undervisningsväsendet gällande avlöningsbestämmelser. Denna fråga anmäles i dag av chefen för ecklesiastikdepartementet.

Av vad förut anförts och föreslagits framgår, att enligt de bestämmelser beträffande anställnings- och löneförhållanden för kvinnor i statens tjänst, som redan gälla eller enligt det här framlagda förslaget skulle bliva gällande vid nyreglerade verk, kvinna äger rätt att erhålla och innehava statsanställning oberoende av civilstånd och moderskap samt att kvinnliga befattningshavare jämväl må icke blott vid sjukdom, som står i samband med havandeskap eller barnsbörd, utan även — under viss tid — vid ledighet för

havandeskap åtnjuta lön utan annat löneavdrag än det, som för befattningshavare i allmänhet tillämpas vid vanlig sjukdom. Ur befolkningspolitisk synpunkt vore det givetvis av värde, om den ståndpunkt, som staten såsom arbetsgivare sålunda intager i förevarande hänseenden, kunde mana till efterföljd av arbetsgivare inom andra verksamhetsområden, icke minst av kommuner och allmänna inrättningar av olika slag.

Under återopande av vad i det föregående anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels förklara, att de bestämmelser, som innefattas i följande författningsrum, nämligen

4 § och 16 § 1 mom. sista stycket avlöningsreglementet den 22 juni 1921 (nr 451, jfr 1925 nr 270) för befattningshavare vid statsdepartement och vissa andra verk, tillhörande den civila statsförvaltningen,

4 § och 17 § 1 mom. sista stycket avlöningsreglementet den 19 juni 1919 (nr 343) för tjänstemän vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk,

4 § och 14 § 1 mom. sista stycket avlöningsreglementet den 9 juni 1922 (nr 379) för befattningshavare vid lots- och fyrstaten,

4 § och 13 § 1 mom. sista stycket avlöningsreglementet den 21 maj 1926 (nr 177) för förste provinsialläkare och provinsialläkare, samt

4 § och 17 § 1 mom. sista stycket avlöningsreglementet den 15 juni 1934 (nr 303) för tjänstemän vid domänverket skola från och med den 1 juli 1936 upphöra att gälla;

dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att i nämnda avlöningsreglementen vidtaga de ändringar, som härav föranledas.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdde hemställan förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten, att proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Birger Brandt.